

БІБІКОВА

Неля Олександрівна
sir79@ukr.net

УДК 331.526

МЕТОДИЧНІ Й ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
РЕГІОНАЛЬНОГО ЗЕРНОВОГО БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО
КООПЕРАТИВУMETHODICAL AND APPLIED ASPECTS OF REGIONAL GRAIN
MULTIFUNCTIONAL COOPERATIVE'S EFFECTIVENESS
EVALUATIONSасистент кафедри,
Ужгородський торговельно-
економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного
університету (КНТЕУ)

У статті обґрунтовано головну мету, завдання та ефекти (економічний, соціальний, екологічний) створення регіональних зернових багатофункціональних кооперативів в Україні. Розроблено методичні положення щодо оцінки передумов створення й ефективності такого типу кооперативів. Дану методику апробовано на прикладі районного кооперативу Одеської об-ласті. Проведені розрахунки свідчать про вищі показники ефективності багатофункціонального кооперативу порівняно з доходністю індивідуальних зернових господарств. Показано вплив інституційних змін на діяльність зернового кооперативу.

* * *

В статье обоснованы главная цель, задачи и эффекты (экономический, социальный, экологический) от создания региональных зерновых многофункциональных кооперативов в Украине. Разработаны методические положения по оценке предпосылок создания и эффективности такого типа кооперативов. Данная методика апробирована на примере районного кооператива Одесской области. Проведенные расчеты свидетельствуют о более высоких показателях эффективности многофункционального кооператива по сравнению с доходностью индивидуальных зерновых хозяйств. Показано влияние институциональных изменений на деятельность зернового кооператива.

* * *

Introduction. The search for effective forms of interaction individual grain farms causes the need for evaluation advantages of different types of cooperatives, including multifunctional. Formation of a network of regional multifunctional cooperatives will allow realizing the potential of grain cooperation in Ukraine. In such circumstances, task development of methodical provisions to assess the effectiveness of activity of grain multifunctional cooperatives, are actualized.

Purpose of the article is to develop methodical provisions for evaluation of preconditions of formation and of the effectiveness of grain multifunctional cooperatives, as well as appropates provisions on the example of activity the regional cooperative of Odessa region.

Results. In the article the main goal, tasks and effects (economic, social, environmental) from the creation of regional grain multifunctional cooperatives in Ukraine are substantiated. Methodical provisions for evaluation of preconditions of formation and of the effectiveness of this type of cooperative are developed. The main stages of methodical provisions are: (1) formation of the information base; (2) evaluation of production potential individual grain farms of a certain region, determination of the design capacity of cooperative elevator; (3) calculation of balance of grain flows for a cooperative elevator (in physical volume); (4) analysis of volumes and dynamics of change indicators of the effectiveness of the cooperative for forecast period; (5) substantiation of directions of development and measures to improve efficiency district cooperative.

Conclusion. The methodical provisions approbated during the assessment of efficiency of district cooperative Odessa region are proposed. The made calculations show the higher efficiency of district cooperative compared to profitability individual grain farms, of positive dynamics of changes in profitability and value added in forecast period. Scientific novelty of the research is to develop theoretical and methodical approaches to assess the effectiveness of grain multifunctional cooperatives.

Ключові слова: зерновий кооператив, ефективність, баланс товаропотоків, чиста додана вартість, рентабельність

Ключевые слова: зерновой кооператив, эффективность, баланс товаропотоков, чистая добавленная стоимость, рентабельность

Keywords: grain cooperative, effectiveness, balance of commodity flows, net added value, profitability

ВСТУП

Здійснення ефективної структурної перебудови аграрного сектору, у т.ч. зернового господарства, передбачає зміну підходів регіональних органів влади до підтримки виробництва й реалізації продукції індивідуальних господарств шляхом сприяння створенню зернових багатофункціональних кооперативів (далі – ЗБК) у відповідності до пріоритетів кооперативної політики. Членами таких кооперативів можуть стати господарства населення і фермери, наприклад, одного району. ЗБК порівняно з індивідуальними гос-

подарствами мають низку переваг, зокрема, значно вищу доступність до засобів ринкової інфраструктури за рахунок кооперативного елеватора, можливість реалізації зерна у сприятливий ціновий період, участі у державних програмах, залучення ресурсів тощо. Водночас виникають форми ефективної взаємодії ЗБК з переробними підприємствами, виробниками насіння та іншими учасниками ринкового процесу відтворення, зростає обсяг чистої доданої вартості, створеної кооперативом, і, відповідно, показники його ефективності. Така система дозволить реалізувати потенціал зернової кооперації, підвищити ефективність діяль-

ності малих і середніх виробників, забезпечити вітчизняним продовольством населення України.

Теоретико-методичні основи аграрної кооперації, у т.ч. зернового напрямку, знайшли відображення в наукових працях В.В. Борщевського, В.М. Магаса [1], В.В. Зіновчука [2], Р.Я. Корінця, М.Й. Малика [3], О.В. Нікішиної [4] та інших учених. Водночас потребує додаткових досліджень науково-прикладний напрям розвитку регіональних зернових багатофункціональних кооперативів в українських реаліях.

МЕТА РОБОТИ полягає в розробці методичних положень щодо оцінки передумов створення й ефективності функціонування ЗБК та їх апробації на прикладі районного кооперативу Одеської області.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, аналітичні й статистичні дані, нормативно-правові акти з питань кооперації.

При проведенні дослідження використано методи системного й структурно-динамічного та порівняльного аналізу, а також балансовий метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Метою створення ЗБК в регіонах України є зменшення витрат індивідуальних господарств та підвищення ефективності виробництва й реалізації зерна та продуктів його переробки.

Головними завданнями ЗБК є такі:

1) зменшення логістичних витрат індивідуальних зернових господарств шляхом отримання ними якісних послуг із зберігання зерна на кооперативному елеваторі за собівартістю, реалізації культур в сприятливі цінові періоди, подолання залежності від цінової політики трейдерів і монопольних елеваторів;

2) підвищення якості зернових культур, що досягається шляхом надання високоякісних послуг із доробки та зберігання зерна районним або між районним кооперативним елеватором для членів об'єднання;

3) формування великих товарних партій зерна з однорідними якісними параметрами для потреб внутрішнього й зовнішнього ринку;

4) забезпечення переробних підприємств високоякісними зерновими культурами із заданими параметрами якості, зміцнення зв'язків між аграрною і виробничою ланками у ланцюзі без участі посередників;

5) забезпечення доступності індивідуальних господарств, зокрема, особистих селянських господарств, до засобів державної підтримки;

6) переробка зернових культур, вирощених у регіоні, виробництво якісних зернопродуктів із високою доданою вартістю для внутрішніх потреб, ефективне використання сировинно-виробничого потенціалу регіону, забезпечення високого рівня регіональної продовольчої безпеки;

7) створення додаткових робочих місць за рахунок функціонування кооперативних потужностей із зберігання та переробки зерна.

Сутність економічного, екологічного та соціального ефектів від створення та розвитку мережі регіо-

нальних ЗБК представлено на рис. 1.

Для оцінки передумов створення та ефективності багатофункціонального кооперативу доцільною є розробка відповідного методичного забезпечення. Головна мета методичних положень полягає в обґрунтуванні економічної доцільності створення ЗБК в певному районі та оцінці очікуваної ефективності його діяльності.

Послідовність етапів аналітичного дослідження:

1) формування інформаційної бази на основі статистичних й аналітичних даних, фінансової звітності зернових господарств і елеваторів району;

2) оцінка виробничого потенціалу індивідуальних зернових господарств певного району, наявності внутрішнього попиту на зернозберігаючі послуги, визначення проектної ємності кооперативного елеватору;

3) аналіз ринку зернопереробної продукції в регіональному та районному вимірі, визначення спеціалізації району та проектної потужності кооперативного переробного міні-цеху;

4) порівняльний аналіз собівартості продукції (послуг), чистого доходу, чистої доданої вартості, ціни продукції (послуг) на різних ланках корпоративного й кооперативного ланцюга (у розрахунку на 1 т. продукції);

5) розрахунок балансу зернових потоків для районного ЗБК із розгорнутою деталізацією надтоджень і використання зерна за напрямками (у натуральному виразі);

6) аналіз обсягів і динаміки зміни основних показників ефективності ЗБК за прогностичний період, розрахованих на основі балансу зернопотоків;

7) визначення факторів та їх впливу на ефективність районного кооперативу;

8) узагальнення результатів аналізу з урахуванням дії різних чинників, обґрунтування напрямів розвитку і заходів підвищення ефективності ЗБК.

Об'єкт аналізу – процеси товароруку зернових культур у ланцюжках «поле – елеватор – реалізація», «поле – елеватор – переробка» в локальному (районному) вимірі.

Система показників, використовувана для аналізу: собівартість виробництва 1 тонни зерна (у розрізі витратних статей), внутрішня ціна реалізації зерна, прибуток від реалізації зерна, чиста додана вартість зернових культур, собівартість зернозберігаючих послуг, тариф на зберігання зерна, чиста додана вартість і прибуток від надання елеваторних послуг, рентабельність та відтворювальна рентабельність продукції.

Джерела інформації: офіційні дані Державної служби статистики України щодо витрат на виробництво агропродукції за елементами витрат, внутрішніх цін зернових культур, аналітичні дані, фінансова звітність підприємств, калькуляції собівартості одиниці продукції.

Способи дослідження об'єкту: структурно-динамічний аналіз, порівняння, графічний.

Користувачі методичних положень: аграрні обслуговуючі кооперативи, інші суб'єкти господарювання, регіональні органи влади, науковці.

МЕТА – зменшення витрат індивідуальних господарств та підвищення ефективності виробництва й реалізації зерна та продуктів його переробки		
ЗАВДАННЯ		
Зменшення логістичних витрат суб'єктів індивідуального сектору ринку 1. Отримання якісних послуг із доробки та зберігання зерна за собівартістю на кооперативному елеваторі 2. Зменшення цінової залежності первинних виробників від політики трейдерів і елеваторів 3. Реалізація зерна в періоди сприятливої кон'юнктури ринку	Забезпечення високих якісних параметрів зернових культур 1. Об'єктивне визначення параметрів і класу зерна лабораторією кооперативного елеватору 2. Висока якість зернозберігаючих послуг за собівартістю (для членів кооперативу) 3. Оптимальне співвідношення ціна/якість послуг для інших суб'єктів 4. Підтримання параметрів культур у процесі їх зберігання 5. Формування однорідних за якісними показниками великих товарних партій для їх подальшої реалізації	Розвиток зв'язків індивідуальних господарств з іншими суб'єктами ринку та державою 1. Забезпечення доступності індивідуальних господарств до засобів державної підтримки 2. Розширення зв'язків між аграрною й виробничою ланками ВЛЛ без посередників, забезпечення регіональних переробних підприємств якісною сировиною 3. Налагодження зв'язків між ЗБК та виробничими кооперативами, виробниками елітного насіння зерна, науково-дослідними установами та іншими суб'єктами господарювання 4. Співпраця ЗБК з ВГО «Союз СОК України», іншими профільними аграрними об'єднаннями та міжнародними організаціями
ОЧІКУВАНІ ЕФЕКТИ		
Соціальний 1. Зростання робочих місць, зниження безробіття сільського населення 2. Розвиток сільських територій, інфраструктури районів	Екологічний 1. Виробництво якісної екологічно чистої продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому й зовнішньому ринках 2. Використання «зелених» технологій зберігання органічного зерна	Економічний 1. Переорієнтація зернових потоків із «інших» корпоративних каналів в організовані збутові мережі (кооперативні, державні, зернопереробні) 2. Зростання доданої вартості, створеної ЗБК в процесі зберігання, переробки та реалізації зерна і зернопродуктів в кооперативному ВЛЛ 3. Пропорційність розподілу доходів між аграрною, переробною (зберігання зерна) та виробничою ланками кооперативного ВЛЛ 4. Забезпечення продовольчої безпеки держави, узгодження попиту і пропозиції культур, що мають стратегічне значення (зокрема, жита, пшениці твердих сортів, 2 класу та ін.).

Рис. 1. Головні завдання й очікувані ефекти створення мережі регіональних зернових багатofункціональних кооперативів в Україні [авторська розробка]

Використовуючи розроблені методичні положення, проведемо розрахунок *проектного варіанту створення та розвитку ЗБК у Білгород-Дністровському районі Одеської області*. Даний район є одним із провідних зерновиробничих районів області: у 2016 р. частка Білгород-Дністровського району у валовому регіональному зборі зерна склала 5,8 % (друге місце після Арцизького району). У структурі зернових культур домінує пшениця (48 %), зокрема озима (99,1 %), що свідчить про пшеничну спеціалізацію району [5].

Білгород-Дністровський район має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування пшениці, її урожайність перевищує середній показник для зернової групи (43,2 ц/га). Враховуючи потенціал зростання урожайності озимої пшениці та наявну тенденцію до зростання обсягів круп'яного виробництва (в 10 разів порівняно з 2005 р. [6]) в регіоні, пропонуємо в проектному варіанті передбачити переробку пшениці на крупи в міні-цеху (крупорушці), що вві-

йде до складу ЗБК.

У Білгород-Дністровському районі обсяг виробництва круп з пшениці складає близько 140 тонн. Даний показник визначає обсяг внутрішнього попиту в районі і є відправним пунктом для обґрунтування потужності крупорушки. На наш погляд, 3-фракційна крупорушка з потужністю переробки пшениці 250 кг/час або 2 т/добу є досить вдалим варіантом для диверсифікації діяльності районного ЗБК. За рік обсяг переробки пшениці в крупи за умови 100 % завантаження обладнання може скласти 720 тонн зерна, тобто за виходу готової продукції 81,1 % [7, с. 3] випуск круп досягне 584 т, що дорівнює 24 % круп'яного виробництва Одеської області [5]. Відтак, очікувані обсяги виробництва круп з озимої пшениці спроможні задовольнити попит як Білгород-Дністровського, так і суміжних з ним районів.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про кооперацію», обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 %

загального обороту кооперативу [8]. Дане правове обмеження використано в ході розрахунку товаропотоків пшениці, що надійшли до кооперативного елеватору від районних зерновиробників, які не є членами кооперативу. Прогнозний період складає три роки, при цьому передбачається зростання обсягів вирощування і зберігання пшениці 2 класу індивідуальними господарствами – членами кооперативу від 30 тис. т до 50 тис. т, відтак, надходження зерна від інших су-

б'єктів господарювання теж можуть збільшитися від 6 тис. т до 10 тис. т. (табл. 1). Зростання надходжень зерна до районного кооперативного елеватору обумовить збільшення його коефіцієнту оборотності з 1,2 пункти в першому році до 2 пункти в третьому році (рекомендований рівень складає 2,5 пункти), що є необхідною умовою ефективної роботи елеватору та зниження собівартості його послуг.

Таблиця 1

Прогнозний баланс товаропотоків продовольчої пшениці 2 класу у зерновому багатofункціональному кооперативі Білгород-Дністровського району Одеської області, тис. тонн [авторські розрахунки]

Показники	Прогнозний період					
	1 рік		2 рік		3 рік	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
1. Запаси на початок року	0	-	0,05	0,1	0,03	0,0
2. Вироблено членами кооперативу	30,00	83,3	40,00	83,2	50,00	83,3
3. Надходження від інших осіб (20%)	6,00	16,7	8,00	16,6	10,00	16,7
Усього надходження	36,00	100	48,05	100	60,03	100,0
4. Реалізовано за кооперативним каналом (6 міс. зберігання)	19,90	55,4	27,90	58,1	36,09	60,1
5. Послуги з доробки/зберігання зерна	6,00	16,7	8,00	16,7	10,00	16,7
6. Реалізовано регіональним переробним підприємствам	8,25	22,9	9,50	19,8	10,50	17,5
7. Переробка на крупи	0,27	0,7	0,58	1,2	0,89	1,5
8. Використано на посів	1,50	4,2	2,00	4,2	2,50	4,2
9. Втрати при зберіганні	0,04	0,1	0,04	0,1	0,05	0,1
Усього використання	35,95	100	48,02	100	60,03	100,0
Запаси на кінець року	0,05	X	0,03		0,00	X
Коефіцієнт оборотності кооперативного елеватору	1,2	X	1,60	X	2,00	X
Рівень використання потужності крупорушки, %	30	X	65,3	X	100	X

У структурі зернового використання найбільша частка (від 55,4 % в 1 р. до 60,1 % в 3 р.) припадає на реалізацію пшениці ЗБК за кооперативним каналом після її 6-місячного зберігання на кооперативному елеваторі в сприятливий ціновий період. Друге місце за обсягами (від 22,9 % в 1 р. до 17,5 % в 3 р.) займає реалізація регіональним переробним підприємствам, із якими у кооперативу є договірні відносини. Третє місце (16,7 %) займають послуги із доробки та зберігання зерна іншим суб'єктам, які не є членами кооперативу; передбачається, що 50 % товаропотоку шениці проходить доробку на елеваторі 1 місяць, решта 50 % зерна зберігається на елеваторі 9 місяців. Втрати при зберіганні й посівне використання досягають 0,1 % і 4,2 % від загального обсягу (див. табл. 1). Порівняно з іншими напрямками, обсяги пшениці для переробки на крупи в ЗБК Білгород-Дністровського району є незначними (від 0,7 % в 1 р. до 1,5 % в 3 р.), водночас за прогнозний період вони зростають, рівень використання потужності кооперативної крупорушки збільшується від 30 % до 100 %. За виходу

готової продукції 81,1 % [7, с. 3] виробництво круп пшениці зросте з 0,22 тис. т в першому до 0,72 тис. т. в третьому році.

Використовуючи аналітичні й статистичні дані [5, 6, 9], автором розраховано прогнозні показники ефективності функціонування ЗБК Білгород-Дністровського району Одеської області за три роки. Узагальнюючі результати розрахунків наведено у табл. 2. Натуральною основою для вартісних розрахунків став прогнозний баланс товарних потоків продовольчої пшениці 2 класу (див. табл. 1). У ході оцінки обсяги реалізації пшениці за кооперативним каналом були зменшені на величину природних втрат, що виникають у ході сушіння та зберігання зерна на лінійному елеваторі. Рентабельність продукції за даним збутовим напрямом у прогнозному періоді зросла з 28,8 % до 37,78 %, відтворювальна рентабельність – з 48,55 % до 59,65 %. Ціна продажу зерна ЗБК переробним підприємствам у межах контрактної інтеграції знизилася на 5 %, що зменшило показники рентабельності продукції, однак забезпечило її гарантований ринок

збуту.

Таблиця 2

**Прогнозні показники ефективності функціонування
ЗБК Білгород-Дністровського району Одеської області, тис. грн.
[розраховано автором за даними [5, 6, 9], табл. 1]**

Показники	Прогнозний період			Відхилення, +, - (3-1)
	1 рік	2 рік	3 рік	
<i>A</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1. Загальні витрати	111249,5	154322,0	199002,7	+87753,2
2. Виручка від реалізації продукції (послуг)	145013,1	208641,0	280398,6	+135385,5
3. Чистий дохід (прибуток) від реалізації продукції (послуг)	33763,6	54319,0	81395,9	+47632,3
4. Чиста додана вартість	50984,6	78115,0	112008,9	+61024,3
5. Резервний фонд кооперативу (10%)	3376,4	5431,9	8139,6	+4763,2
6. Чистий дохід (прибуток) кооперативу	30387,3	48887,1	73256,3	+42869,1
7. Рентабельність продукції (послуг),%	27,31	31,68	36,81	+9,5
8. Відтворювальна рентабельність, %	45,83	50,62	56,29	+10,5

За прогнозний період загальний чистий дохід ЗБК Білгород-Дністровського району збільшився у 2,41 рази (з 30,4 до 73,26 млн. грн.). Перевищення темпу приросту загальної виручки від реалізації продукції й послуг кооперативу (93 %) над темпом приросту загальних витрат (79 %) обумовило позитивну тенденцію зростання показників доходності ЗБК. За прогнозний період чиста додана вартість збільшилася з 50,98 до 112 млн. грн., рентабельність продукції (послуг) – з 27,31 % до 36,81 %, відтворювальна рентабельність – з 45,83 % до 56,29 % (див. табл. 2).

У структурі чистого доходу кооперативу за напрямками діяльності найбільша питома вага (74,4 %) припадає на реалізацію пшениці за кооперативним збутовим каналом, друге місце займає реалізація зерна переробним підприємствам (20,6 %). Частки послуг із зберігання зерна іншим суб'єктам і переробки шениці на крупи є незначними і складають у третьому прогнозному періоді 2,9 % і 2,04 % відповідно. Головним чинником, що обумовив такі структурні співвідношення, є розподіл товаропотоків зерна за основними напрямками збуту й використання у прогнозному балансі (табл. 1). Зміни у перерозподілі фізичних обсягів зернопотоків за напрямками використання ЗБК обумовляють відповідні зміни у структурі чистого доходу.

Порівняльний аналіз прогнозних показників ефективності діяльності індивідуальних зернових господарств до і після створення районного ЗБК (табл. 3) свідчить про позитивний тренд зростання даних показників. Так, у третьому прогнозному періоді очікується зростання виручки від реалізації продукції в 1,92 рази, чистої доданої вартості – в 2,27 рази, чистого доходу – в 2,89 рази. При цьому рентабельність продукції зростає з 21 % до 36,81 % (на 15,81 %), від-

творювальна рентабельність – з 40,82 % до 56,29 % (на 15,47 %).

Таким чином, проведені розрахунки вказують на можливість досягнення досить високих показників ефективності ЗБК Білгород-Дністровського району порівняно з рівнями доходності суб'єктів індивідуального сектору зернового ринку, на прогнозований розвиток кооперативу та позитивну динаміку змін чистого доходу, доданої вартості, рентабельності й відтворювальної рентабельності продукції (табл. 2, 3).

До головних чинників, що можуть вплинути на ефективність діяльності районного кооперативу, слід віднести зростання внутрішнього попиту на продовольчу пшеницю та крупи, налагодження довгострокових зв'язків ЗБК з регіональними переробними підприємствами, освоєння нових ринків збуту продукції, додаткові інвестиції в розвиток виробничих потужностей, підтримка місцевих органів влади тощо.

Інституційні зміни теж можуть сприяти зростанню ефективності районних зернових багатофункціональних кооперативів [10]. Так, збільшення граничного обсягу надання послуг обслуговуючими кооперативами з 20 %, що передбачено ст. 1 Закону України «Про кооперацію» [8], до 50 % дозволить збільшити коефіцієнт оборотності кооперативного елеватору і, відповідно, величину чистого доходу кооперативу. Проведені розрахунки свідчать, що зростання обсягів зернозберігаючих послуг, наданих іншим суб'єктам, з 20 % до 50 % від обороту кооперативу дозволить у третьому прогнозному періоді збільшити величину чистої доданої вартості і доходу його членів у 3,1 рази, рівень рентабельності й відтворювальної рентабельності – в 1,2 рази, а також отримати додатково 4501,8 тис. грн. чистого доходу для його розподілу між членами кооперативу.

**Порівняльний аналіз прогнозних показники ефективності діяльності
індивідуальних зернових господарств до і після створення
ЗБК Білгород-Дністровського району Одеської області, тис. грн.
[розраховано автором за даними табл. 1, 2]**

Показники	Реалізація за корпоративним «іншим» каналом			Реалізація та переробка пшениці у ЗБК			Темп росту, пункти (3рік) 6/3
	Прогнозний період						
	1рік	2рік	3рік	1рік	2рік	3рік	
<i>A</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
1. Загальні витрати	68010	93854	120837	111250	154322	199003	1,65
2. Виручка від реалізації продукції	75911	108806	146209	145013	208641	280399	1,92
3. Чистий дохід (прибуток)	7901	14953	25372	30387	48887	73256	2,89
4. Чиста додана вартість	25612	36710	49330	50985	78115	112009	2,27
5. Рентабельність продукції, %	11,62	15,93	21,00	27,31	31,68	36,81	1,75
6. Відтворювальна рентабельність, %	37,66	39,11	40,82	45,83	50,62	56,29	1,38

ВИСНОВКИ

У ході дослідження обґрунтовано головну мету та завдання створення регіональних ЗБК, очікувані ефекти у триєдності економічної, соціальної та екологічної складових. Розроблено методичні положення щодо оцінки передумов створення й ефективності функціонування зернового багатofункціонального кооперативу, відмінною рисою яких є розрахунок балансу зернових потоків кооперативного елеватору у натуральному вимірі, порівняльний аналіз ефективності індивідуальних господарств до і після процесу кооперації, використання оновлених показників ефективності, зокрема, чистої доданої вартості та відтворювальної рентабельності продукції. Запропоновані методичні положення апробовано в ході оцінки ефективності діяльності ЗБК Білгород-Дністровського району Одеської області, що дозволило оцінити динаміку змін прогнозних показників ефективності. Показано вплив інституційних змін на діяльність ЗБК.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в розвитку теоретико-методичних підходів до оцінки ефективності діяльності ЗБК. Прикладне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання як окремими виробниками, кооперативами, так і регіональними органами влади в ході оцінки прогнозної ефективності ЗБК та обґрунтування доцільності їх державної підтримки.

Список використаних джерел

1. Борщевський В.В., Магас В.М. Сільськогосподарська кооперація: ринкові механізми розвитку. *Економіка АПК*. 2014. №10. С. 14-19.
2. Зіновчук В.В. Організаційно-правові засади становлення сільськогосподарської кооперації в Україні. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. № 1, т.2. С. 3-12.
3. Корінець Р.Я., Малік М.Й. Інформаційне забезпечення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Ук-

раїні. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 61-70.

4. Нікішина О.В. Методичний підхід до оцінки відтворювальної ефективності кооперативного збутового каналу на зерновому ринку України. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Т. 8. Вип. 3. С. 3-15.

5. Статистичний щорічник Одеської області за 2016 рік; за ред. Т.В. Копилової. *Одеса: Головне управління статистики в Одеській області*, 2017. 439 с.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2018р.)

7. Про кооперацію: Закон України № 1087-IV від 10 липня 2003 р. Редакція від 06.11.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення: 17.05.2018 р.)

8. Господаренко Г.М., Любич В.В., Полянецька О.І. Вихід і якість круп'яних продуктів із зерна сортів і ліній пшениць. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2017. №4. С. 11-17.

9. Бібікова Н.О. Тенденції і проблеми розвитку індивідуальних зернових господарств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України та її регіонів. *Економічні інновації*. 2017. Вип. 65. С. 15-27.

10. Нікішина О.В., Бібікова Н.О. Інституційні основи формування сільськогосподарських кооперативів та їх роль у розвитку аграрної економіки. *Економічні інновації*. 2018. Вип. 66. С. 136-148.

References

1. Borshhevskiy V.V., Magas V.M. (2014). Agricultural cooperation: market mechanisms of development. *Economy of agroindustrial complex*, 10, pp. 14-19 [in Ukrainian].
2. Zinovchuk V.V. (2012). Organizational and legal basis for the establishment of agricultural cooperatives in Ukraine. *Bulletin of Zhytomyr National Agroecological University*, 1, vol.2, pp. 3-12 [in Ukrainian].
3. Korinecz R.Y., Malik M.I. (2016). Information provision of agricultural servicing cooperation in Ukraine. *Economy of agroindustrial complex*, 8, pp. 61-70 [in Ukrainian].
4. Nikishyna O.V. (2016). Methodological approach to evaluation reproduction efficiency cooperative sales channel on

grain market of Ukraine. *Economy of food industry*, 8, vol. 3, pp. 3-15 [in Ukrainian].

5. *Statistical Yearbook of Odessa Oblast for 2016*. T.V. Kopylova (Ed.). Odessa: Main Department of Statistics in the Odessa Oblast, 2017. 439 p. [in Ukrainian].

6. Official site of State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

7. On cooperation: Law of Ukraine 1087-IV dated July 10, 2003, editing dated 06.11.2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> [in Ukrainian].

8. Gospodarenko G.M., Lybych V.V., Polyaneczka O.I.

Output and quality of cereal grains from grains of varieties and lines of wheat. *Newsletter of the Poltava State Agrarian Academy*, 2017, 4, pp. 11-17 [in Ukrainian].

9. Bibikova N.O. (2017). Trends and problems of development of individual grain farms in the context of ensuring food security of Ukraine and its regions. *Economic innovation*, vol. 65, pp. 15-27 [in Ukrainian].

10. Nikishyna O.V., Bibikova N.O. (2018). Institutional foundations of formation agricultural cooperatives and their role in the development of agrarian economy. *Economic innovation*, vol. 66, pp. 136-148 [in Ukrainian].